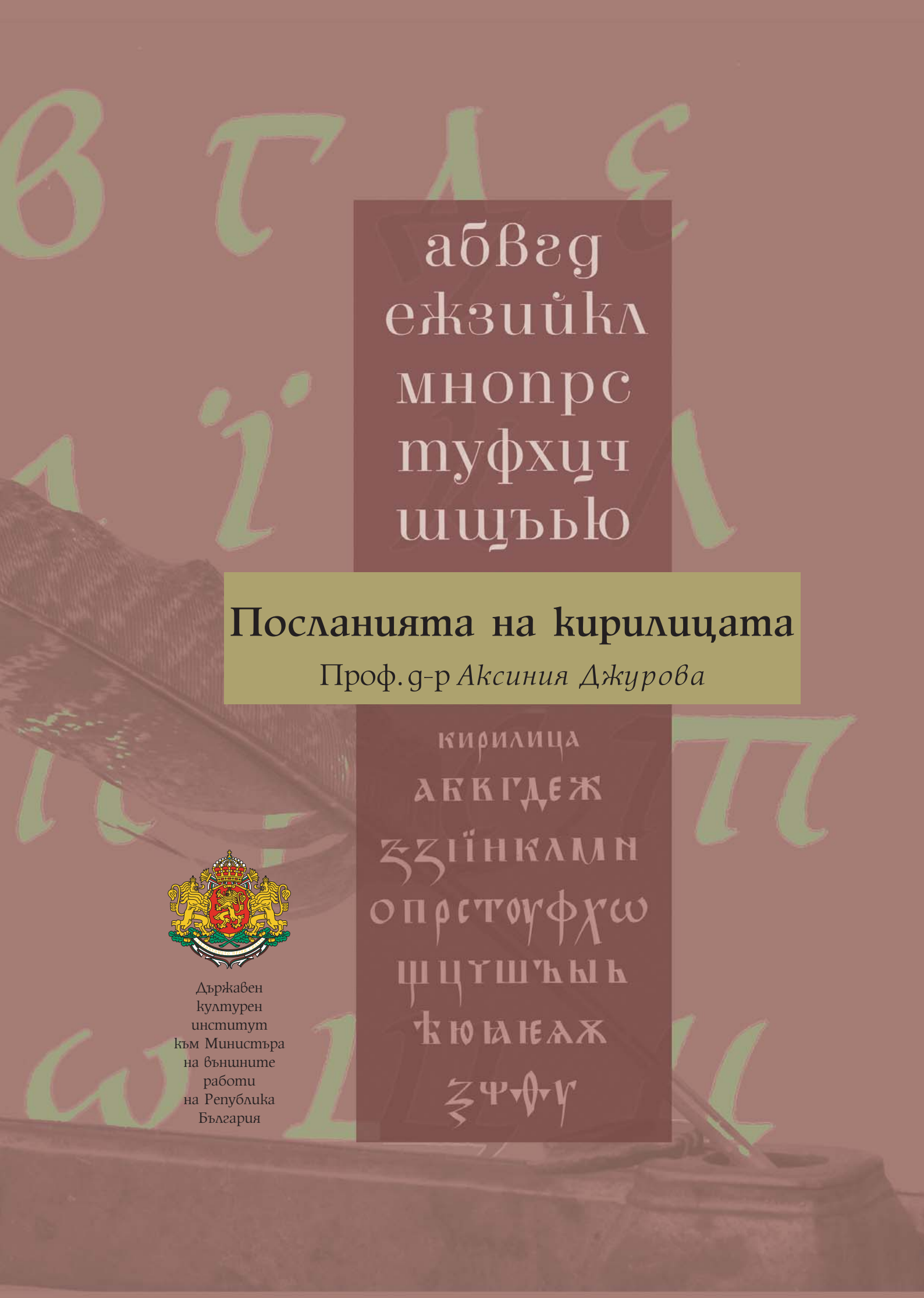

Посланията на кирилицата

Проф. д-р *Аксиния Джурова*

Държавен
културен
институт
към Министъра
на външните
работи
на Република
България

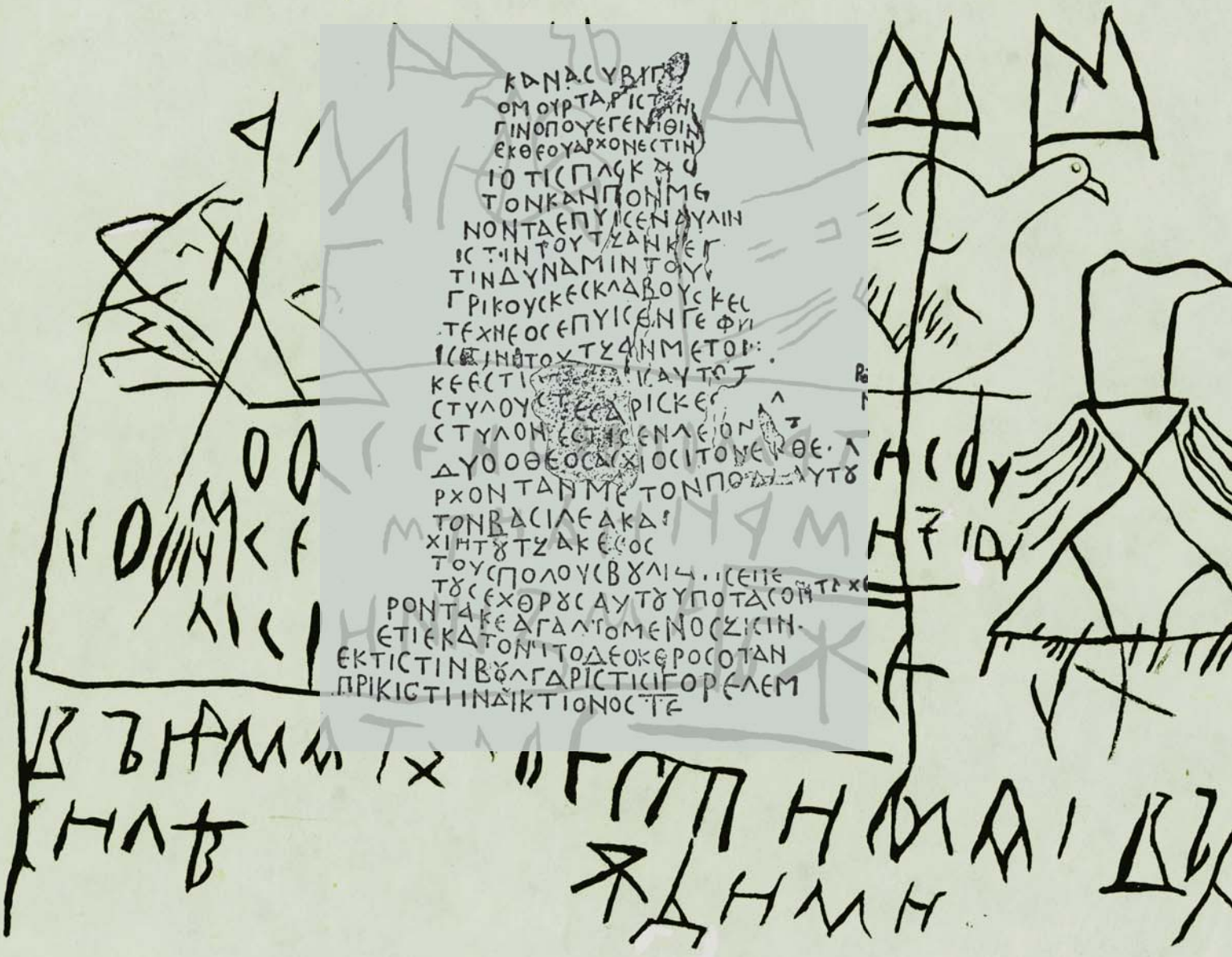

Посланията на кирилицата

Проф. д-р *Аксиния Джурова*

Свети Прохор

Св. св. Кирил и Методий

За културната идентичност на Европа, която винаги е била над политиката и икономиката, влизането на България в Европейския съюз с нейните кирилски букви е акт, съпоставим със съдбоносните събития, станали преди повече от 1000 години на континента. Появата и утвърждаването през IX в. в рамките на младото Българско царство на новата славянска азбука – кирилицата и създаването на национална книжнина на славянски, респективно, старобългарски език, носи **многозначни послания, в основата на които стои съдбоносната идея за равнопоставеност с останалите народи**. Тази идея е осмислила съществуването на най-голямата етническа група, определила в следващите векове съдбата на европейския континент. Славянските народи придобиват правото да славят Бога на собствения си език, подобно на гръко- и латиноезичните народи. Успехът на това послание тогава е зависел от далновидността на българския държавник – княз *Борис*. Този, който приема в своята столица Плиска и по-късно – Преслав претърпелите крах ученици на *Кирил* и *Методий* във Велика Моравия и така спасява от забрава и унищожение просветителската им мисия сред славяните. За осъществяването на този ход на българския княз Борис спомагат и самите исторически обстоятелства – опитът на славяни и прабългари, установили се на Балканите още през V–VI в., да приспособят гръцката азбука към особеностите на славянската реч и близостта на славянските езици. Близост, която по-късно позволява създаденият в България корпус от преведени от гръцки на старобългарски книги да се превърнат в общ фонд за всички славянски народи.

Но да се върнем малко назад в онзи бурен и изпълнен с борба за сфери на църковно влияние IX век. Кориите на културата на славянска Европа не са различни от тези на стария континент – Гърция и Рим. Ако се върнем още по-назад, към прародината на номадските племена, образували по-късно славянските държави, то към европейските корени би трябвало да прибавим и културата на евразийските степи. Така сблъсъкът, сливането и взаимопроникването между различните културни традиции се явяват решаващи за културата на славянска Европа.

Покръстване на българите.
Манасиева летопис

Княз Борис Български

По-голяма част от славянските народи влизат в семейството на европейските християнски народи в епохата на ранното средновековие, когато традициите на двата културни центъра – Гърция и Рим, са представени, от една страна, от Византия, и от друга – в сферата на римското влияние, където се появяват вече франките и германите. Самата култура на Централна, Южна и Източна Европа, както и на Византия, не е монолитно явление. Славяните обаче, имат преимуществото, благодарение на езиковата култура, да притежават литературна база, в известна степен приводима към някакъв общ знаменател. Това определя славянската култура преди всичко като култура на словото.

И именно на България, най-старата от славянските държави (681 г.) се пада да изиграе изключителна роля в периода на обособяването на новата славянска цивилизация на Словото в Европа. Тя приема, съхранява и предава във вековете славянското писмо и книжнина, а по времето на сина на княз *Борис* – цар *Симеон* начертава първия модел на славянска християнска държава, превръщайки старобългарската литература, като най-ранна сред славяните, в литература – образец и модел за останалите славянски държави. Тази отговорна мисия налага да си припомним историческите обстоятелства, шансове и политическите водачи, приели и реализирали подаденото им от съдбата.

В края на първото хилядолетие европейската християнска общност е била подчинена на латино-гръцкия езиков дуализъм, което е естествена последица от наследството на класическата епоха. През този период в Европа са налице двете големи зони на езиковото влияние – латинската и гръцката, като сепаратистките моменти в християнската догматика са вече оформени и назрява схизмата между Източната и Западната църкви. Западането на Антиохия и Ерусалим, арабските нашествия и възходът на Константинопол водят до експанзия на гръцкото християнство на Изток.

Какво е положението на Запад? Сред готи, вестготи и вандали

постепенно изчезва арианската ерес, утвърждава се хегемонията на латинското християнство – латинизират се франките и се създава империята на Карл Велики (962 г.). Навлизането на германските народи в цивилизацията на западния свят не успява да наруши до XII в. баланса между латинската и гръцката общност в полза на последната. Германският бунт на протестантството е едва след пет века.

В началото на второто хилядолетие от нашата ера се оформя окончателно най-голямата етно-културна общност, обединена и от един език, която застрашава нарушаването на двойствената европейска християнска система – славянската (Slavia Orthodoxa, наречена така преди няколко десетилетия от италианския учен *Рикардо Пикио*). С течение на вековете тя обхваща територии, започващи от гръцките земи до най-източните предели на европейския цивилизован свят. В този смисъл не бива да се забравя създаването на една църква и едно вероизповедание на славянски език именно по времето на Първото българско царство, както и разцветът в него на една литература и език, различни от гръцките и латинските. Това става след приобщаването на българското население към християнството през 863–64 г. при царуването на княз *Борис*. Неговите успешни войни водят до значителни териториални разширения, в резултат на което Българската държава се оказва разделена между два църковни диоцеза – Константинополски и Римски. Изключителен дипломат, съумял да балансира между интересите на Рим и Константинопол,

Свети Седмочисленици – учениците на св. св. Кирил и Методий

Асеманиево евангелие

Синайски евхологий

българският княз успява да принуди двете църковни институции да направят взаимни отстъпки, които в последствие се оказват от голямо значение за диоцеза и статута на новообразуваната българска архиепископия, която остава в лоното на Православието и в тясната орбита на Константинопол. От този момент нататък българската държава поема пътя на възприемане и адаптиране на византийския модел на държавност, политика, култура и един от основните инструменти за тази адаптация става гръцкото унциално писмо, тъй като славяните и прабългарите, когато се появяват на Балканския полуостров, не донасят собствена писмена култура. Известно е, че са си служили с примитивни руни – черти и резки, с които по думите на Черноризец Храбър, старобългарски писател от X в., са „пишели и смятали, бидейки езичници“. Така ако до 864–65 г. гръцкото унциално писмо е присъствало предимно в старобългарската епиграфика, в канцеларията на прабългарските владетели и сред гръцкото християнско население, то от 870 г. нататък то навлиза и чрез богослужебните ръкописи, внесени от Византия в България за църковна употреба.

Запазените по българските земи каменни надписи, написани на гръцки език, свидетелстват за трайното установяване на писмената традиция на византийското унциално писмо. То се свързва с християнството и се възприема като свещено писмо, докато на Балканите не се отваря нова страница – създаването на славянската азбука от византийските мисионери – светите братя *Кирил* и *Методий*. Тя е опит да се овладеят огромните маси славянски племена, които като мощна вълна заливат не само Балканския полуостров, но и Централна Европа,

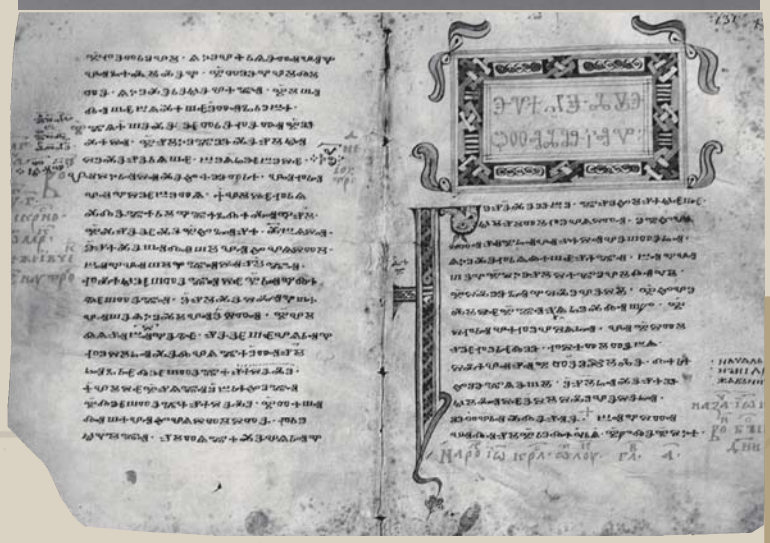

Коптски надпис

Зографско евангелие

Мариинско евангелие

достигайки на запад до Адриатика, на юг – почти до линията Солун–Епир.

С приемането на християнството през 863/64 г. българската държава е изправена пред ново предизвикателство – новата религия остава неразбираема. Нито гръцкият, разпространяван от византийските духовници, дошли в страната, след като Борис приема кръщение от Константинополския патриарх, нито латинския, проповядван от малката група прелати начело с *Формоза Португалски*, по-късно папа на Римокатолическата църква, който пребивава в България от 866 до 869 г., успяват да обединят разнородното население на Първото българско царство. Става ясно, че новопокръстената държава трябва да търси свой език и писменост, които на практика да я приобщят към голямото семейство на християнските народи. По това време във Византия вече се разработва политиката на културна и духовна експанзия, която е целяла да приобщи огромните територии, населени със славяни, като им даде възможност за извършване на богослужение на роден език, но при признаване върховенството на патриарха и приобщаване към неговия църковен диоцез. За многоетническата и многоезична империя като Византия това не е новост. Използването на т.нар. мисионерски азбуки и езици вече е апробирано сред арменските и грузинските провинции. През 398 г. библията е преведена на езика на готите от епископ Вулфила в създадената тогава на територията на североизточна България конфедеративна държава на остготите. Всички тези опити са давали положителен резултат за експанзионистичните амбиции на империята, поради което през IX в. патриарх Фотий наново мотивира създаването на азбука за славянските народи и приобщаването им към диоцеза на Константинопол. Така стигаме до мисионерската азбука на *Кирил* и *Методий*.

Битолски триод

Остромирово евангелие
Слепченски апостол

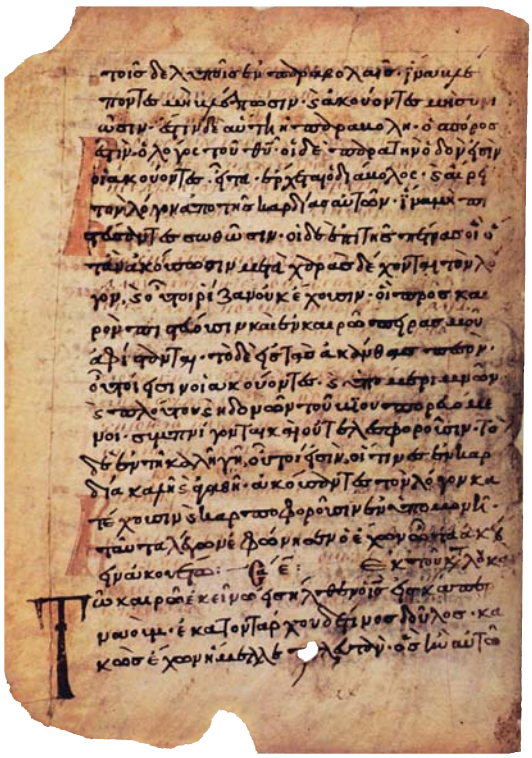

На двамата братя, родом от Солун, който през IX в. е един град със смесено гръцкоговорящо и славяноезично население и е един от важните културни центрове на Византия, се пада честта да създадат писменост на славяните. От най-ранна възраст те са познавали и гръцкия език, и езика на местните славяни, т. е. солунското наречие. Високото образование и афинитетът към филологията осигуряват на по-малкия брат *Константин* блестяща кариера във византийския двор. Родствените връзки на семейството му с логотета *Теоктист*, регент на малолетния византийски император *Михаил III*, позволяват на *Философа* бързо да се издигне и да участва в две мисии – при сарацините, т. е. арабите и при хазарите, във византийския Херсонес. Така той не само защитава християнството, но и обогатява собствените си познания за езиците по периферията: еврейски, самаритански, сирийски, видял е дори образци от старата руническа писменост на варягите. Но делото на живота на двамата остава създаването на славянската азбука. Така в средата на IX в. на Балканите се появява нова писмена традиция – славянската. Двамата братя най-напред създават глаголицата, с която извършват първите преводи на светите книги на говоримия от славяните език. Изпратени във Велика Моравия при тамошния княз *Ростислав*, те полагат основите на богослужение на славянски език, а по-късно, след прения с латинското духовенство и с благословията на папата, славянските книги са тържествено осветени в

Мирославово евангелие
Ватикански палимпсест

Рим, в църквата Санта Мария Маджоре.

На *Константин Кирил* се пада мисията да замени тленността на устната традиция при славяните с букви, запечатващи истината и така да се пребори с един анахронизъм, наложен векове преди него на европейския континент, обричащ го на застой и консерватизъм – догматът на триезичието.

В дългия и мъченически път на своята апостолска мисия *Константин Кирил* трябва да опровергае написаното от испанския епископ *Исидор Севилски* (570–636) в неговите Етимологии (книга IX) „три са свещените езици – еврейски, гръцки и латински, които най-много блестят по цялата земя. На тези три езика *Пилат* е заповядал да бъде надписът на Господния кръст“. Т. е. да се пребори с наложеното становище, че християнската книжнина и богослужение може да се извършва само на тези три езика. Сирийци, копти, етиопци, арменци, грузинци са създали писменост на своя собствен език преди VI в., когато написаното от *Исидор Севилски* е неприкосновен постулат.

Всъщност това е най-голямото послание на Кириловото дело – посланието за равнопоставеност с останалите народи да славят Бога чрез собствения си език. Неговите думи са актуални и до днес:

И как вие не се срамувате като признавате само три езика и като позволявате всички други народи и племена да бъдат слепи и глухи?

Лондонско евангелие

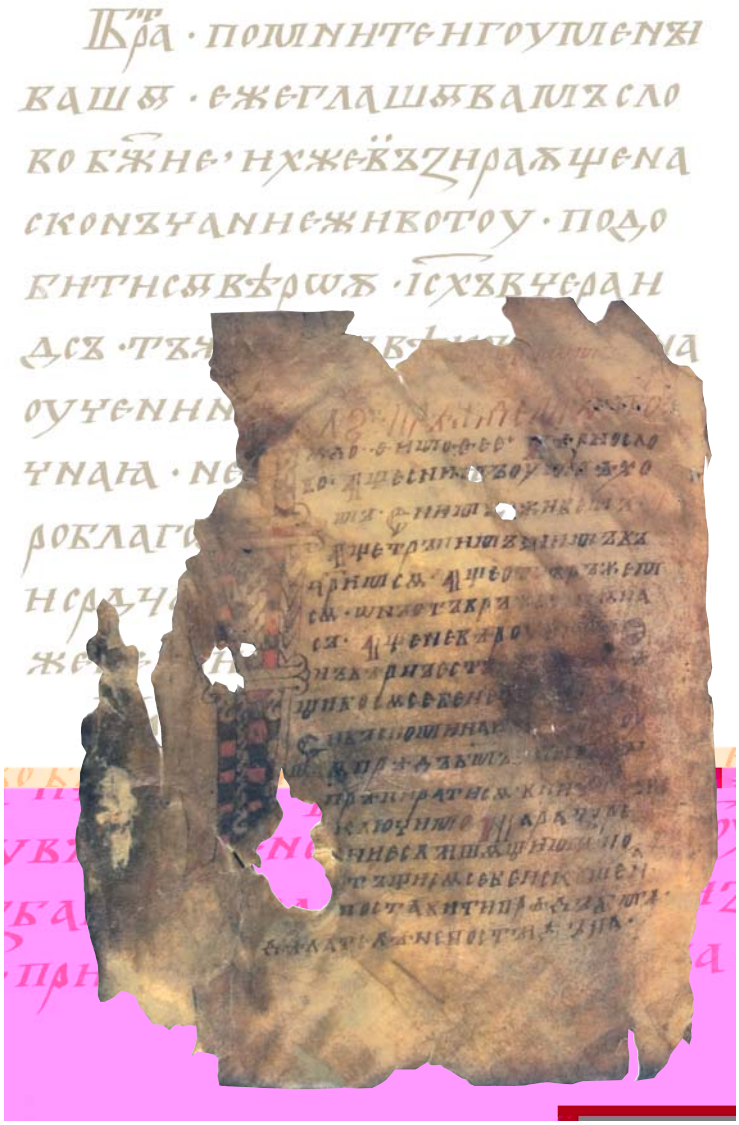

Енинско четириевангелие

Спечелената битка срещу триезичието отваря пътя за създаването на трети след гръцкия и латинския и четвърти след еврейския класически език за Нова Европа през IX–X в. Език, който ще изпълнява функциите на наднационален международен език и книжнина (*Р. Пикио*).

И така отново стигаме до превръщането на тяхното дело в реалност, станало факт, благодарение именно на далновидността на българския княз *Борис*. След неуспеха на Кирило-Методиевата мисия при западните славяни (Великоморавия и Панония), т. е. след смъртта на *Методий* на 6 април 885 г., учениците на двамата славянски първоапостоли обръщат своя поглед и намират приют в едно от най-древните славянски държавни обединения – България. При княз *Борис Михаил* (852–889) и цар *Симеон* (893–925) учениците имат благоприятна среда и условия за работа, тъй като „България им е дала спокойствие“ и „...жадувала за такива мъже“, според византийския писател *Теофилакт Български* (Охридски). Така, приемайки учениците на *Кирил* и *Методий*, България става продължител на делото на *Кирил* и *Методий* и родина на славянската писменост. Защо тогава, въпреки респекта на учениците на *Кирил* и *Методий* към техните учители и към тяхното дело – създаването на глаголицата – първата славянска азбука, която и до днес се счита за едно от най-големите филологически открития на континента, в България се създава втора славянска азбука – кирилицата, тази, която ще стане азбуката на славяните и ще влезе днес като една от трите азбуки в Европейската общност? Защо, след като глаголическото писмо е

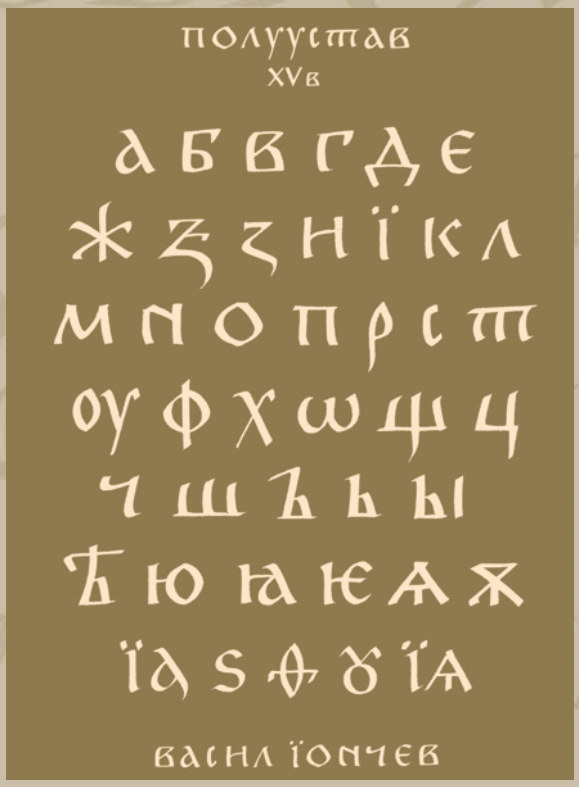

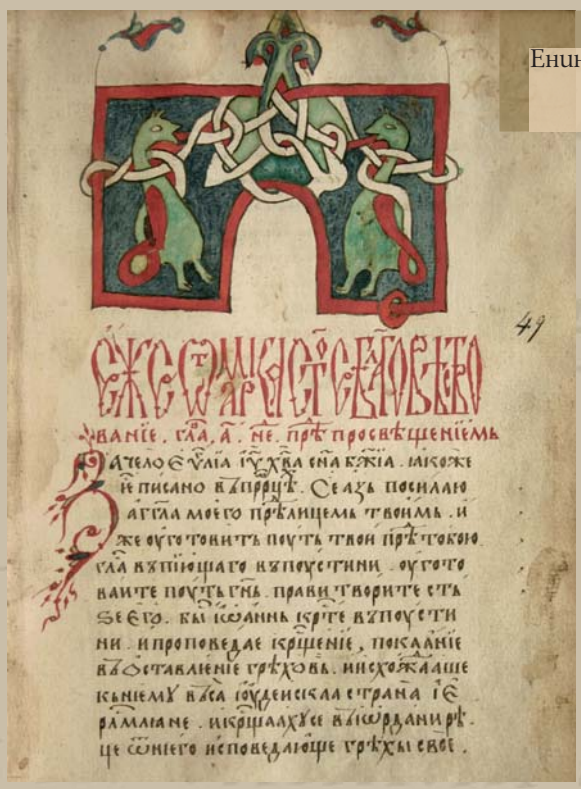

Енинско четириевангелие

използвано от двамата славянски просветители и техните ученици по време на мисионерската им дейност във Великоморавия и Панония, а в Хърватско глаголическата азбука остава в употреба до средата на XVII в., в България тя се възприема като езотерично писмо? Отговорът е в това, че в тези региони глаголицата се възприема като възможност за етническа идентификация, и като преграда за чуждите езикови влияния, а по българските земи е било познато гръцкото писмо, далечно от паралелите, които глаголицата дава с непознатите еврейска, коптска, етиопска и самаританска азбуки. Така употребата на глаголическото писмо по българските земи се запазва едва до края на XII в. и е богато документирана чрез запазените епиграфски и ръкописни паметници, като Зографското евангелие, Асеманиевото евангелие, Мариинското евангелие, Синайския псалтир и Синайския евхологий от X–XI в.

На границата между IX и X в. в България, най-вероятно в Преслав, се появява новата българска азбука – кирилицата, с която се осъществява континуитет с разпространеното преди това гръцко унциално писмо на територията на България, използвано, както вече споменахме, за канцеларските нужди на прабългарския двор и за ръкописите, употребявани в богослужението от християнското население по българските земи. Най-ранните български датирани кирилски паметници са епиграфски и се отнасят към X в. (надписите при с. Крепча, 921 г. и надгробните надписи от Преслав от 931 г.), а от ръкописите това е Супрасълският сборник от

Изборно евангелие от Рила

а б в г д е
ж з и і к л м
н о о п р с т
у ф х ѡ ц ч ш
ч ц ъ ь ы ѣ ю я
і а ѳ

Бързопис по преписи на
история славяно-българска

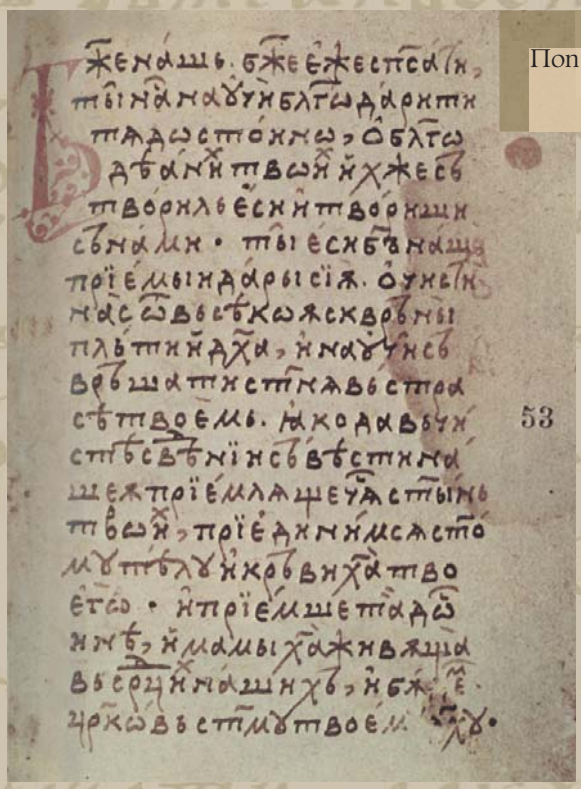

Поп Герасимово писмо

втората половина на X в. и Ватиканският палимпсест от края на X и началото на XI в., Енинския апостол от XI в. и Битолския триод от XII в., Кюстендилския палимпсест от XII в., Слепченския апостол от XII в. От по-късните кирилски ръкописи бих посочила: Рилското евангелие от XIII в., Псалтирът на Иван Александър от 1337 г., Манасиевата летопис от 1344–45 г. от Ватиканската Апостолическа библиотека, Евангелието на цар Иван Александър от 1356 г., Томичовия псалтир от около 1360 г., Евангелието на митрополит Яков Серски, Киевския псалтир от края на XIV в. и др.

Графическата основа на кирилицата е гръцкото унциално (тип славянски) писмо. По същество кирилската азбука представлява съчетание на буквения инвентар на гръцкия алфавит и знаци за специфичните старобългарски фонеми, към които се прибавят и глаголически букви (сравни: Евангелие Дуйчев 106, 387 и преславските керамични плочки от IX–X в., или Супрасълския сборник с гръцкото Евангелие № 2 от Принстън от X в.).

И така причината за бързата подмяна на глаголицата с кирилицата в Преславското книжовно средище се дължи на наличието на дълга традиция в употребата на гръцкото унциално писмо за държавно-административни, църковни и културни нужди в столицата на Първата българска държава, за което особено свидетелстват първобългарските надписи. От Източна България в сръбските и руските земи прониква,

Псалтира на цар Иван Александър
Евангелие от Яков Серски

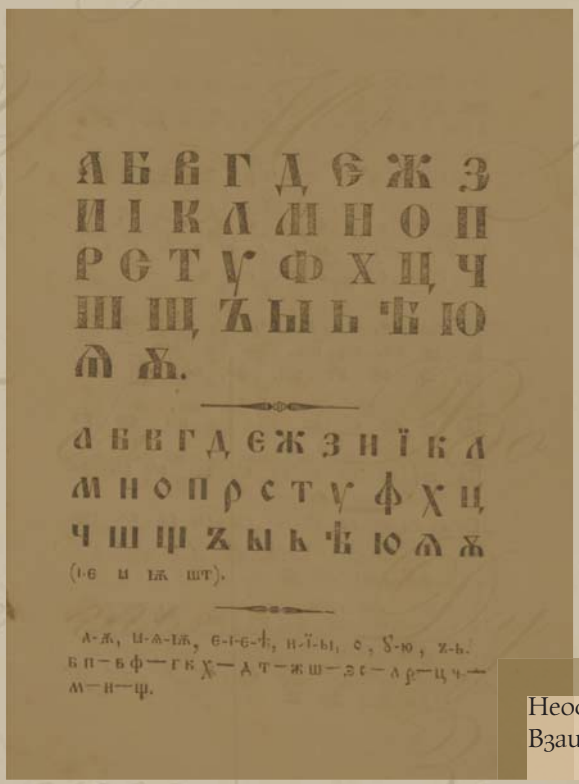
А Б В Г Д Є Ж З
И І К Л М Н О П
Р С Т У Ф Х Ц Ч
Ш Щ Ъ Ы Ь Ѣ Ю
Ѧ Ѫ.

а в в г д є ж з и ї к л
м н о п р с т у ф х ц
ч ш щ ъ ы ь ѣ ю ѧ ѫ
(і-є и іж шт).

а-ж, и-а-іж, є-і-є-ф, и-ї-ы, о, ѕ-ю, ъ-ь.
б п — б ф — г к х — д т — ж ш — з с — л р — ц ч —
м — н — щ.

Неофит Рилски.
Взаимоучителни таблици

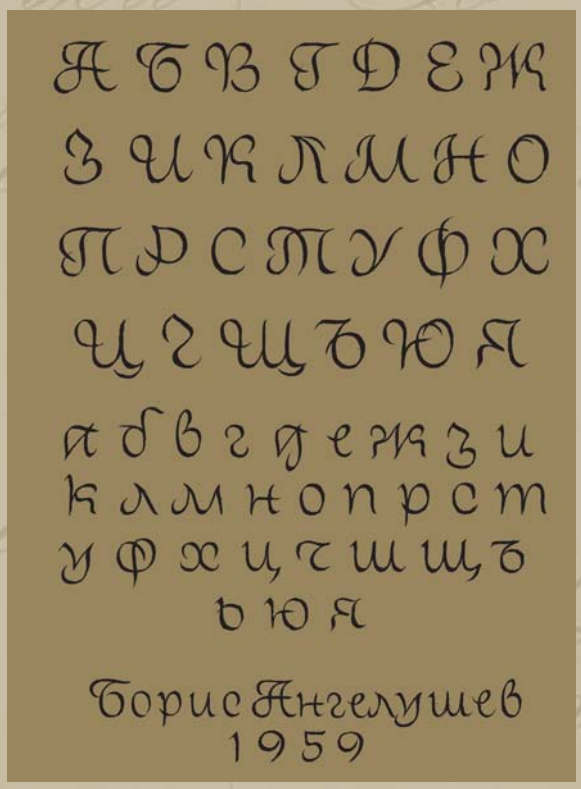
А Б В Г Д Е Ж
З И К Л М Н О
П Р С Т У Ф Х
Ц Ч Щ Ъ Ю Я
а б в г д е ж з и
к л м н о п р с т
у ф х ц ч ш щ ъ
ь ю я
Борис Ангелушев
1959

почти без изключение, само кирилското писмо (виж например Остромировото и Мстиславово евангелие, и сръбското Мирославово евангелие от XI–XII в.). Всички тези данни в съвкупността си сочат Преслав като най-вероятния център, където се създава и оформя кирилицата. Това става вероятно през 893 *г.*, когато на Църковния събор в Преслав официално се въвежда славянския език, а езотеричната глаголица, напомняща коптския или етиопски тип писмо, бива изместена.

Редица историци на европейската цивилизация, като проф. *Рикардо Пикио* например, отбелязват в своите изследвания, че произходът на съвременна Европа твърде често се търси в по-късни епохи, или само в латино-германския Запад. Така се пренебрегва жизнената важност на славянския православен свят в епохата от преди Реформацията, преди Контрареформацията и от времето на създаването на общоруската държава под егидата на Москва. (Мястото на старобългарската литература в културата на Средновековна Европа, Литературна мисъл, 1981, 20).

Проф. *Арнолд Тойнби* отнася създаването на азбука и писменост на роден език в България към „проблясъците на творческия гений на православното общество", а България определи като „втори център" (след Византия) на православната цивилизация (A. Toynbee, A Study of History, London 1972, 185). Според него, ако *Кирил* и *Методий* не бяха от Солун, а от Константинопол например, независимо от високата ерудираност за времето си, те не биха стигнали до идеите да се създаде азбука за многообразния славянски народ (A. Toynbee, Constantin Porphyrogenetus, London 1973, 519), т. е. тяхната мисионерска дейност не би била така силна.

Известният френски историк *Алфред Рамбо* сравнява сина на княз Борис –българския цар Симеон, известен със своето покровителство към книжнината, с Карл Велики: „*Симеон* бе *Карл Велики* (Шарлеман) за България, по-образован от нашия *Карл Велики* и много по-щастлив от него, защото положи основите на една национална литература". (A. Ranbaud, L'Empire grec au Xe siècle, Paris 1870, p. 331 – Histoire du développement cutlurel et scientifique de l'humanité, III, Paris 1969, p. 166.).

Според *А. Тойнби*: мисията на България в бъдещето е „мост", „транслатор", „посредник" на християнската култура за славяните. Така в резултат на културното посредничество на България се оформя и третият център на православната култура, „последен и вероятно най-

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ
Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ
Φ Χ Ψ Ω Ύ Έ Ζ́ Ή Ώ Ί
α β γ δ ε ζ η θ ι κ
λ μ ν ξ ο π ρ ς σ τ
υ φ χ ψ
ω ϊ ϋ ό
ύ ώ ά έ
ή ί ΰ ΐ
ὶ ή́ ἔ ῆ
ῆ ῆ̃ ὅ ῑ
ΐ ὅ ῥ ϊ
ώ ώ̃ ὧ ώ
Α Β Γ Δ Ε Ζ Η
Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ
Ο Π Ρ Σ Τ Υ
Φ Χ Ψ Ω
α β γ δ ε ζ η
θ ι κ λ μ ν ξ
ο π ρ ς σ τ υ
φ χ φ ω

велик творчески акт на православната цивилизация – Русия“ (A. Toynbee, A Study of History, II, p. 80; V, p. 290).

Като последица от спасяването на кирилометодиевото дело и на учениците му, от запазване на славянската писменост и създаване на висока литература на славяните, Златният век на българския цар *Симеон* се сравнява с такива явления, като Византийския хуманизъм, Каролингския ренесанс и Мюсюлманското възраждане, но се отличава от тях по предаването на византийската цивилизация на останалите славяни, извършено първоначално в България, посредством една мисионерска дейност и силна връзка учители-последователи.

Според *А. Дворник*, използвайки универсализма и стремежа за всевластие на Римската църква, Борис успява да получи самостоятелност на българската църква, а чрез приемането на учениците на *Кирил* и *Методий* в България – да превърне страната в родина, „люлка на славянската култура.“ Така той постига нещо изключително важно – вътрешно духовно единство в държавата, основано върху връзката между език и вяра и послание към единство за останалите славянски народи на базата на езиковата им общност.

И ако се върнем пак към основната тема на нашия доклад за посланието на кирилицата, би трябвало да повторим отново, че то е в идеята за равнопоставеността на всички народи. И това е така, защото от гледна точка на установената тогава доктрина *Кирил* и *Методий* са се отнасяли към своята дейност като към апостолска, като дълг и необходимост. В този пункт запазените славянски, гръцки и латински документи се опират на учението на апостол *Павел*: „Бог иска всички хора да се спасят от духовната и материалната безсловесност, а пътят за спасението е указаният от Бога, посредством вдъхновената дейност на църквата – императорската власт, както и намесата на благодатта.“ Пътят на спасението на езичниците е минавал през църквата и книгата. Римската и гръцката държави, в качеството на първи, на които е дадена вяра на откровението, са си запазили и правото на наставници на останалите новопостъпващи в лоното на християнството народи. Така във връзка с концепцията за „свещените държави“ се развива и доктрината за „свещените езици“, към които освен латинския и гръцкият е бил прибавен и еврейският, като изконен език, който осъществява връзката

СЛАВЯНСКІЙ-А ЯЗЫКЪ.

ИЗДАНІЕ ПЪРВО.

БѢЛѢ ГРАДѢ.

Въ Правителственнѫ тѫ Книгопечатнѣ.

1847.

между Стария и Новия завет.

Кирило-Методиевото дело застава именно срещу тази интерпретация на божественото провидение.

„Когато *Философът* беше във Венеция, епископи, попове и черноризци налетяха на него като врани на сокол и повдигнаха триезичната ерес, говорейки: „Човече, кажи ни как тъй ти сега си създал книги на славяните и ги поучаваш? Тях не е изнамерил по-рано никой друг: нито апостолите, нито римският папа, нито *Григорий Богослов*, нито *Йероним*, нито *Августин*? Ние знаем само три езика, с които е достойно да славим Бога в книгите: еврейския, гръцкия и латинския!

Философът им отговори:

Бог не изпраща ли дъжд еднакво на всички? Също тъй и слънцето не свети ли на всички? И не дишаме ли еднакво всички въздух? И как вие не се срамувате, като признавате само три езика и като повелявате всички други народи и племена да бъдат слепи и глухи? Пояснете ми, Бога за безсилен ли смятате, та той не може да даде всичко това, или завистлив, та не желае? Че ние познаваме много народи, които разбират книги и които славят Бога всеки на свой език. Известни са следните: арменци, перси, авазги, ивери, сугди, готи, авари, тирси, хазари, араби, египтяни, сирийци и много други. С тези думи и с още много други *Философът* ги посрами, остави ги и си замина“. (Из Пространното житие на *св. Кирил* от *Климент Охридски*, IX в.).

Религиозната, социалната и политическата среда, в която се обособява кирилометодиевият език, напомня тази, в която бяха използвани от римската църква за проповед сред народа и първите народни (“вулгарни”) романски и германски езици. След края на кирилометодиевата мисия този език изоставя характера на „апостолски диалект“, за да се превърне при княз *Борис* и цар *Симеон* в България в официален църковен език. В това е решителният принос и вече собственото послание на самите ученици на *Кирил* и *Методий*. Именно те успяват да доразвият отношението към новия език и от един „апостолски диалект“ да го превърнат в литературен език на цялото славянство, като в своята първа родина, България, той приема отговорната мисия на „литературен образец“ – модел.

В този ред на мисли обаче възниква един въпрос – употребата на

MNOPQRSTUV
WXYZ
ЧШЪЬЮЯ
sincosbg.eu

славянския език през IX в., възприеман като еднородна езикова същност, не отразява ли типични за латинското християнство традиции? Добре познат факт е, че Римската църква, подобно на византийската, е поддържала употребата на народните говори, но не за литургичните тайнства, т. е. съществувало е разграничение, коя част от службата да се чете на латински и коя на народния (или т. нар. „вулгарен“) език. Езиковият проблем сред латинското християнство е от особено значение през VIII–IX в. и отношението му към него е демонстрирано в разрешението на *Константин–Кирил* от папа *Адриан* да проповядва на славянски в Рим. Този акт не е случаен. Той е резултат от голямата цел на Латинската църква да ръководи зараждащите се романски и германски говори, както и славянските. Поощренията обаче са били само до проповедническата, т.е. до мисионерската дейност, но те не са се разпростирали върху литургичните тайнства. До идването на учениците на *Кирил* и *Методий* в България, след смъртта на *Методий* в 885 г., близо двадесет години от своето съществуване славянският език е бил с правата на съществуване на „апостолски диалект“. Така той е бил узаконен в латино-германския свят. В България този език се превръща вече в официален литургичен и литературен език. Смяната на азбуката – на странната глаголица с близкото по конфигурация до гръцкия унциал кирилско писмо, вече свидетелства за тази езикова реформа, която го отдалечава от позволената от Римската църква. В Преславското и Охридското книжовно средище – нормативните центрове на Първата българска държава – старобългарските книжовници не са били ограничавани в употребата на славянския език при литургичните тайнства. Те е трябвало да създадат и създават богослужебна и оригинална литература с високи достойнства, предназначена и за народа, и за църковните и държавните сановници. Така де факто, става узаконяването на четвърти – славянския език като „свещен“. През IX в., със създадената от учениците на *Кирил* и *Методий* кирилска азбука, в столицата на Първото българско царство, е заложено голямото послание за приобщаване към голямото семейство на християнските народи и за заемане на равноправно място сред тях. Факт, станал възможен и чрез създадения именно в България основен книжовен корпус, изиграл парадигматична роля, освен за останалите славянски народи, но и приравнил я с духовните постижения на европейския континент. Затова не случайно България се превръща и се нарича родина на

ABCDEFGHIJKLM
NOPQRSTUVWXY
АБВГДЕЖЗИЙКЛ
МНОПРСТУФХЦ
violbg.eu

втората славянска азбука – кирилицата и на славянската писменост.

През IX в. разпространението на славянската писменост бележи границите на славяно-византийския свят, а днес България, влизайки в Европа със своята кирилска азбука се вписва в разтеглените културни граници на Европа като континент с много държави и с три основни азбуки – латинската, гръцката и българската кирилица.

И ако в заключение си зададем въпроса какво е за нас Европа, вероятно отговорът ще бъде: това е старият континент, пресечен с множество граници, но неговото специфично многообразие, привлекателният образ, който Европа е създала през вековете до днес е гръко-римската античност, християнската култура и трите основни азбуки, чрез които това наследство е носило и носи своята памет – латинската, гръцката и кирилицата.

Посланията на кирилицата.
Проф. д-р *Аксиния Джурова*

Първо издание на
Държавен културен институт
към Министъра на външните работи
на Република България.
2008

Всички права запазени

Графичен дизайн *Кирил Гогов*
Предпечат „Арс миленциум МММ“

Типография
основен шрифт Виол –
авторски шрифт на
Васил и *Олга Йончеви*, 1985

Формат 1/8 от 60x84 см.
Обем 3,5 печатни коли.
Тираж 500 броя

Отпечатано
в печатница „Дедракс“, България

ISBN 978-954-91824-6-0

КИРИЛИЦА

АБВГДЄ
ЖЗЙКЛМ
НОПРСТ
УФХЦЧШ
ЩЪЬЮЯ

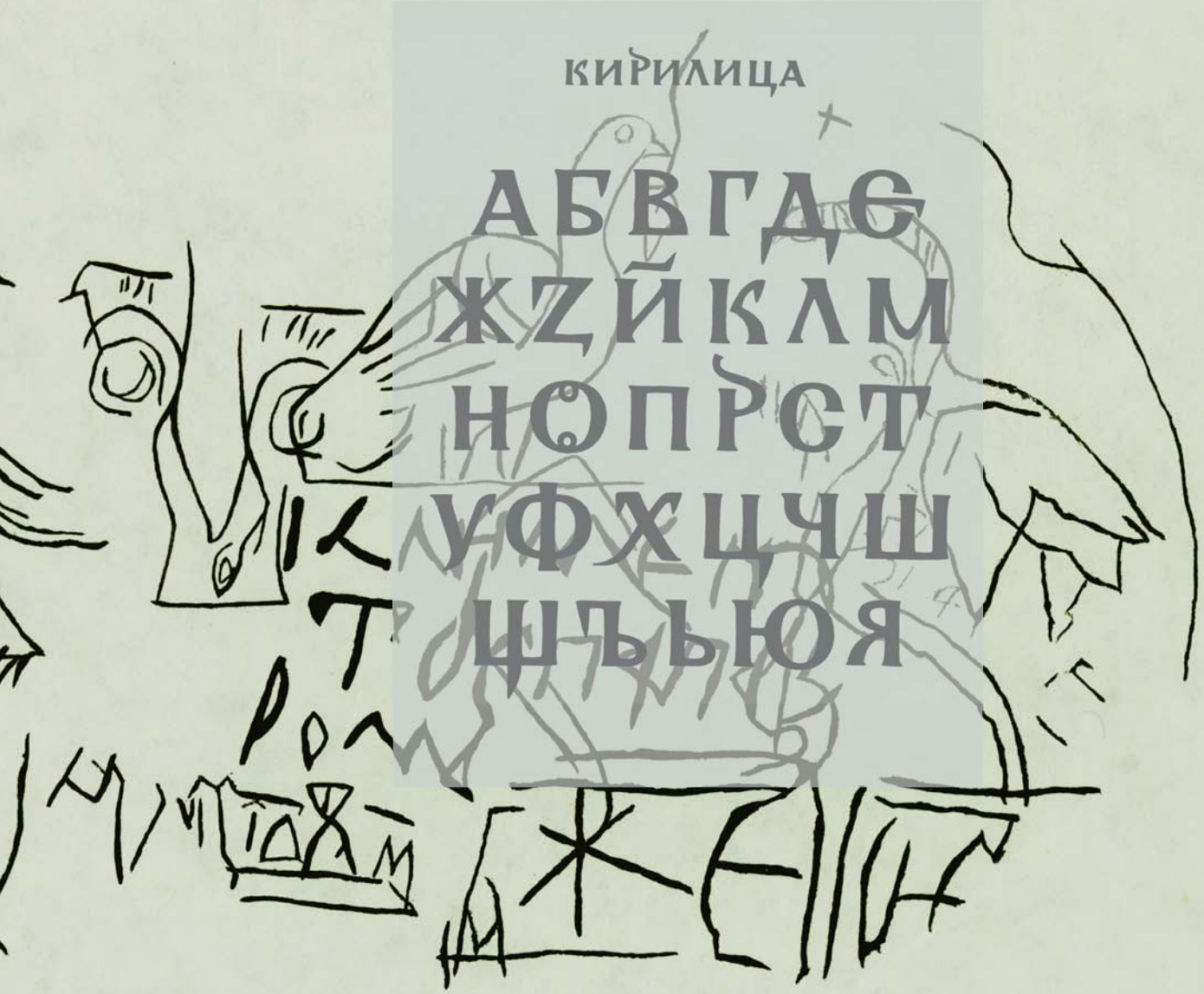

Аксиния Джурова
е редовен професор по Средновековно изкуство в СУ „Св. Климент Охридски“ (от 1984 г.) и Директор на Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“ (от 1986 г. до днес).
Doctor Honoris Causa на Университета Сока в Токио (2006); Чуждестранен член на Сръбската академия на науките и изкуствата (2006).
Член на: Изпълнителния комитет на Международната асоциация на изкуствоведите (AICA) в Париж (1984–1996); Изпълнителния комитет на Интер-университетския център за следдипломна квалификация в Дубровник (1987–1996); Вице-президент на МАИРСК, 1986–1996; Генерален секретар на МАИРСК, ЮНЕСКО (1997–2000); и член на бордовете: на директорите на Хилендарската стая в Университета в Кълъмбъс, Охайо (1998); на Библиографския Институт във Вашингтон (1999); на Центъра за Балкански изследвания към Университета Ка'Фоскари във Венеция (2005); на Редколегията на изданията на: Харвардския институт по украински изследвания (1989-2007); Археографски прилози (2004); Scripta. An International Journal of Paleography and Codicology в Университета в Бари (2006) ; Byzantinoslavica, Prague (2006); Консултант на Изследователския борд на съветниците към Американския биографски институт, Северна Каролина (2002).
Гост-професор: Ватикана, 1978 – в Школата по Палеография и дипломатика към Секретния архив на Ватикана; Япония, 1981 – в Токийския университет; САЩ – в Йейлския университет, 1989; Франция – в C.N.R.S., Сорбоната, Париж, 1992; Израел, 1992 – в Университета в Ерусалим; Италия, 1993 – в Университета в Неапол и в Пиза; Италия – Венеция 1995, 1997, 2005 – Университета Ка'Фоскари.

Автор на над 30 монографии по средновековно и съвременно изкуство.

Il Vangelo Assemani, monumento paleobulgaro glagolitico del X secolo (studio artistico storico). Introduzione : prof. Ivan Dujčev. I, II, Sofia, 1981 (con V. Ivanova-Mavrodinova).
Хиляда години българска ръкописна книга. Орнамент и миниатюра. София, септември, 1981.
Томичов псалтир. Библиофилско монографично издание в два тома, *Monumenta Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europaensia*, VII, Sofia, 1990.
Въведение в славянската кодикология. Византийският кодекс и рецепцията му сред славяните. Introduction à la codicologie slave. Le codex byzantin et sa réception chez les Slaves. Sofia, 1997. *Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europaensia,* vol. VII. Sofia, 1997.
Byzantinische Miniaturen. Schätze der Buchmalerei vom 4. bis 19. Jahrhundert. Mit einem Vorwortzur deutschen Übersetzung von Peter Schreiner. Schnell + Stiener, Regensburg, 2002.
Украсата на Ватиканския палимпсест Vat. gr. 2502. L'Enluminure du palimpseste cyrillique du Vatican Vat. gr. 2502, Sofia 2002.
Répertoire des manuscrits grecs enluminés (IXe–Xe siècles). Centre Ivan Dujčev, Université de Sofia «St. Clément d'Ohrid». Vol. I. Sofia, 2006
В света на ръкописите, София 2007.
Constantine Manasses, Synopsis Chroniki. Codex Vaticano Slavo 2, 1344–45, Амина, 2007 (с Вася Велинова).